
VINARSKI MUZEJ V PTUJU OD USTANOVITVE LETA 1937 DO OTVORITVE 1946

Andrej Brence

79

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljen nastanek vinarskega muzeja v Ptuj. Zajeto je obdobje od formalne ustanovitve oktobra 1937 do otvoritve leta 1946. Na eni strani je govora o političnem, finančnem in gradbenem prizadevanju, na drugi pa o razstavišču in zbirkah.

ABSTRACT

The articles presents the origins of the Museum of Viticulture in Ptuj, focusing on the period from its formal foundation in October 1937 until the actual opening in 1946. The articles deals on the one hand with the political, financial and building efforts, and on the other with the exhibitions and collections.

Ugodna klima, gričevnata pokrajina Haloz in Slovenskih goric, zgodnja poselitev in prehodnost terena so bili osnovni dejavniki, zaradi katerih ima vinogradništvo na ptujskem območju več kot dvatisočletno tradicijo. O tem nam pričajo številni materialni in drugi viri vse od najstarejših do sodobnih.

OD USTANOVITVE DO OTVORITVE

Obilica lepih in zanimivih predmetov povezanih z vinogradništvom je pričela zanimati tudi člane Muzejskega društva v Ptuj¹. Tako se je že pred prvo svetovno vojno med člani društva porodila misel o ustanovitvi vinarskega muzeja. Izraz vinarski je prišel v rabo šele konec tridesetih oziroma na začetku štiridesetih let. Do takrat so

---

¹ Muzejsko društvo na Ptuj je bilo ustanovljeno leta 1893, predvsem z namenom, da bi preprečili odnašanje antičnega materiala na Dunaj, v Gradec in Maribor. Leta 1894 je društvo ustanovilo lokalni muzej v stavbi na današnji Prešernovi ulici. Kmalu za tem se je poimenoval po Francu Ferku. Franc Ferk je 1895 poklonil svoje obsežne zbirke iz Gomilice v Avstriji ptujskemu muzeju. Leta 1928 je dobil Ferkov mestni muzej nove prostore v bivšem dominikanskem samostanu, kjer je še danes del zbirk. Po drugi svetovni vojni mu je bil dodeljen še grad. Takrat je tudi prešel iz društvene v državno ustanovo s prvimi redno nastavljenimi uslužbenci.

Mestni obrambni stolp ob Dravi pred adaptacijskimi deli leta 1939. (fotograf neznan) ♦ The town's defensive tower on the Drava before renovation works started in 1939 (photographer unknown) ♦ La tour de défense de la ville au bord de la Drava, avant les travaux de 1939. (photographe inconnu)

uporabljali le izraz vinski. Anton Smodič², tajnik društva, je naziv vinski utemeljeval s tem, da povsod po svetu tako imenujejo take ali podobne ustanove in nikjer to ni kamen spotike³.

Sama ustanovitev muzeja je dolgo časa ostajala le pobožna želja. Zadeva se je premaknila z mrtve točke, ko je leta 1930 obiskal mestni muzej v Ptujju dr. Friderik Dvoršak, ustanovitelj in znanstveni vodja avstrijskega vinarskega muzeja v Klosterneuburgu pri Dunaju. Navdušil se je nad lepoto in številnim gradivom, ki je bilo zbrano za vinarski muzej. Predlagal je, naj se gradivo čimprej razstavi za javnost na posebnem oddelku. Tudi po odhodu s Ptujja ni pozabil na vinarski muzej. Muzejskemu društvu je poslal načrt, ki žal ni ohranjen, kako uresničiti idejo o muzeju. Leta gospodarske krize pa temu niso bila naklonjena. Kljub temu so Anton Smodič, konservator Viktor Skrabar in gostilničar Franc Osterberger po omenjenem načrtu vneto nabirali gradivo⁴.

Proti koncu leta 1937 so se stvari pričele obračati na bolje.

Pri društvu so formirali poseben odbor za pripravo vinarskega muzeja. S strani društva so to bili njegov predsednik dr. Josip Komljanec, Viktor Skrabar in Anton Smodič. Občino sta zastopala župan dr. Alojz Remec in dr. Ivan Fermevc, vinogradnike pa ravnatelj kletarstva Šega.

V javnosti so se razširile govorice, da naj bi odstranili stari mestni obrambni stolp iz 16. stoletja ob Dravi (danes je v njem razstavišče in galerija Franceta Miheliča). Predstavljal naj bi prometno oviro. Vmes sta posegla Spomeniški urad iz Ljubljane in muzejsko društvo. Zahtevala sta ohranitev tega edinega preostalega obrambnega stolpa. Ob tem je društvo izkoristilo nastalo situacijo in zaprosilo mestno občino, da jim ga prepusti za vinarski muzej⁵.

Na četrti seji odbora muzejskega društva, 8. oktobra 1937, je Anton Smodič izpostavil potrebo po ustanovitvi vinarskega muzeja po že izdelanih načrtih iz leta 1930. Župan mesta dr. Alojz Remec, prav tako član društva, je odbornikom sporočil, da je mestna občina pripravljena odstopiti stolp za muzej. Na tej četrti, za naslednja leta odločilni, seji odbora so soglasno sklenili, da v Ptujju ustanovijo vinarski muzej. Še vedno pa niso bili popolnoma odločeni, ali bi uredili muzej v stolpu ali v prostorih Ferkovega mestnega muzeja v bivšem dominikanskem samostanu. Zato so sklenili, da se posvetujejo z arhitektom Sašom Devom⁶ iz Maribora. Tako so si člani odbora muzejskega društva in arhitekt novembra 1937 ogledali mestni stolp in vse prostore v bivšem dominikanskem samostanu, ki bi lahko prišli v poštev. Z arhitektom Sašom Devom so se dogovorili, da bo izdelal strokovno mnenje o uporabnosti prostorov in izbral najprimernejši način njihove preureditve v razstavišče⁷.

² Anton Smodič (Gradec 1905 - Visoko v Bosni 1960) je bil učitelj, od 1927 stalni tajnik društva, eden najzaslužnejših za nastanek vinarskega muzeja, prvi povojni ravnatelj muzeja in prvi kustos v vinarskem muzeju.

³ Pokrajinski muzej Ptuj, mapa: Zgodovina vinarske zbirke, O potrebah in ustroju vinarskega muzeja, tipkopis, Ptuj, 1937; dalje cit. PMP, Zg.v.z. (V tekstu bom uporabljal izraz vinarski muzej.)

⁴ Prav tam

⁵ Prav tam

⁶ Aleksander Dev, arhitekt, (Lukavica 1903 - Maribor 1967), diplomiral 1927 na odd. za arhitekturo TF v Lj. (J. Plečnik). Devovo najpomembnejše delo je stanovanjski blok Gradišče (Hutterjev blok) iz 1940/41 v Mariboru.

⁷ Zgodovinski arhiv Ptuj, fond: Muzejsko društvo, šk. 8, zapisniki sej odbora Muzejskega društva Ptuj (MDP), 1937, dalje cit. ZAP, MD.

Že v drugi polovici novembra je arhitekt Sašo Dev poslal društvu svoje strokovno mnenje. Za prostore v mestnem muzeju je menil, da bi bili vsekakor primerni, vendar bi bila njihova adaptacija za društvo prevelik finančni zalogaj. Zelo pa se je navdušil nad mestnim stolpom, zgodovinskim spomenikom, kateremu bi se moral prilagoditi ves regulacijski načrt okoliša in ne obratno, kot je bilo predvideno. Za širitev Dravske ulice bi bilo potrebno porušiti vse nemogoče stavbe na nasprotni strani, ne pa stolpa. Dev je menil, da ni dovolj, da se stavbe zgodovinskega ali arhitekturnega pomena enostavno zaščitijo ali se vanje naselijo prebivalci. Stanovanja v teh trdnjavah pa so vse prej kot primerna. Zato je takim stavbam potrebno poiskati primerne vsebine in prava sreča je bila, da se je v Ptujju porodila misel namestiti vinarski muzej v mestni stolp. Glede tehnične adaptacije je menil, da ne bi bila predraga niti za Muzejsko društvo niti za občino. Svoje strokovno mnenje je zaključil z zanosnimi besedami, da spada vinarski muzej za enkrat in za vselej v mestni stolp pri Aleksandrovem nabrežju⁸.

Delo v letu 1938 je društvo pričelo z velikim optimizmom. Konec leta 1937 je bilo od mestne občine uradno potrjeno, da jim dajo na razpolago mestni stolp. Pri tem pa je mestni svet izrazil željo, da se sej glede vinarskega muzeja udeležujejo tudi njihovi predstavniki. Člani društva so hvalili vsestransko razumevanje občine za ohranitev ptujskih znamenitosti in zgodovinskih vrednot. Med odborniki je prevladoval velik optimizem in zanos. Ptujski vinarski muzej bo edini te vrste v kraljevini Jugoslaviji. Napovedovali so, da bo odprt že jeseni 1938.

Junija 1938 je arhitekt Sašo Dev poslal predračun za adaptacijo stolpa, ki je zajemal vse od rušitve stanovanj, ki so izkazala prvotno podobo notranjosti stolpa, do njegove popolne obnove. Dela so bila ocenjena na 139.489,62 dinarjev⁹.

Še večji optimizem je pri odbornikih vzbudil obisk ministra dr. Antona Korošca. Društvu je poklonil 1000 dinarjev in se pohvalno izrazil o muzejskih zbirkah.

Društvo je pričelo s pridobivanjem dodatnega denarja za vinarski muzej. Pripravljali so deputacijo k banu in na kulturni, prosvetni in tujskoprometni oddelek kraljeve banske uprave Dravske banovine v Ljubljani. Za pomoč in podporo deputaciji so prosili tudi konservatorja dr. Franceta Steleta. Ta jim je poslal uradno izjavo glede potrebe ohranitve stolpa. Deputacija muzejskega društva je bila sprejeta dvakrat, pri banu dr. Marku Natlačnu in podbanu dr. Stanku Majcnu. Deputanti so podali obrazložitev o potrebah in ustroju vinarskega muzeja. V drugi polovici leta se je navdušenje poglelo. Oktobra 1938 še ni bilo na voljo denarja, da bi pričeli z deli. Zato so na oktobrski seji odbora sklenili, da je potrebno nemudoma vložiti prošnjo za subvencijo za leto 1939/40 pri kraljevi banski upravi na prosvetni, kmetijski in tujskoprometni oddelek in ministrstvih za prosveto, kmetijstvo, trgovino in industrijo v Beogradu.

V nasprotju s pridobivanjem denarja pa je število gradiva nenehno naraščalo. Tudi med meščani je bilo čutiti naklonjenost do te nove ustanove¹⁰.

V novo leto 1939 je društvo stopilo s prazno blagajno. Na prvi seji odbora v januarju so sklenili, da je nujna akcija za pospešeno pridobivanje denarja. Že konec prejšnjega leta so vložili omenjene vloge za subvencijo. O problemu financiranja naj bi se tudi

⁸ PMP, Zg.v.z., strokovno mnenje arh. S. Deva o prostoru za vinarski muzej v Ptujju, Maribor, 19.11.1937.

⁹ PMP, Zg.v.z., Proračun za preureditev stolpa ob Aleksandrovem nabrežju v vinski muzej, arh. Sašo Dev, Maribor, 1.6.1938 (Žal nisem našel adaptacijskega načrta, ki je bil izdelan v večih kopijah.)

¹⁰ ZAP, MD, šk.8, zapisniki sej odbora MDP, 1938.

pogovorili z mestnimi odborniki na skupni seji. Pomoč so iskali tudi pri banu. Z njim se je že istega meseca pogovarjal predsednik društva dr. Komljanec. Bana je zelo zanimala bodoča ureditev muzeja in obljubil je svojo pomoč pri bodočem proračunu. Namignil pa je, da bi se mogoče našel tudi kakšen kredit.

Razgovori z mestnimi odborniki so bili uspešni. Občina jim je že februarja namenila 20 000 dinarjev. Na seji odbora demitea konec februarja pa je predsednik sporočil, da jim je kraljeva banska uprava zaenkrat odklonila dodatno pomoč. Odborniki so bili razočarani nad nerazumevanjem oblasti, ki bi v prvi vrsti morala priskočiti na pomoč znanstvenim, kulturnim in gospodarskim ustanovam.

Kljub nezavidljivemu položaju so sklenili, da bodo pričeli z deli. Ta naj bi potekala v dveh delih. Najprej bi demolirali stolp in obnovili ostrešje, naslednje leto pa bi izpeljali zunanja in notranja obnovitvena dela. Mesec dni kasneje so odločitev spremenili. Dela bi opravili v celoti do jeseni 1939. Pri tem bi si pomagali s krediti.

Z deli so pričeli meseca junija 1939. Takrat je društvo razpolagalo s 45 000 dinarji, v tem je bilo všteto že 20 000 dinarjev občinske podpore in 15 000 dinarjev letne subvencije, ki jo je banska uprava namenjala za vinarski muzej od leta 1937 dalje.

Adaptacijska dela so izvajali po načrtih aritekta Saše Deva, načrt za ostrešje je napravilo gradbeno podjetje ing. Jelenc & ing. Šlajmer iz Maribora. Zidarska dela je izvršil zidarski mojster Martin Macun pod vodstvom Josipa Serdinška iz Ptujja, tesarska pa Lojze Vimer, mestni tesarski mojster. Vsa dela sta nadzorovala tajnik društva Anton Smodič in ing. Cvahte.

Da bi zmanjšali stroške, so porabili ves uporaben gradbeni material, ki je ostal po demolaciji stolpa in rušenju okoliških hiš. Za težaška dela so najeli brezposelne delavce, tako so pridobili določena sredstva iz bednostnega fonda.

Konec septembra je Anton Smodič že lahko poročal, da so dela v glavnem končana. Toda pri tem je prišlo do velikih finančnih težav. Nujno je bilo potrebno zaprositi za podporo pri banu in pri ptujjskih denarnih zavodih¹¹. Konservatorja in banskega spomeniškega referenta dr. Franceta Mesesnela so prosili za strokovno mnenje o delih na stolpu, ki je služilo kot dodatna utemeljitev k prošnjam za denar. Franc Mesesnel je menil, da sta adaptacija mestnega stolpa in uresničenje vinarskega muzeja vredni javne in zasebne podpore¹².

Maja 1940 je bilo na občnem zboru muzejskega društva povedano, da je bilo skoraj vse delo društva usmerjeno za prvi jugoslovanski vinarski muzej.

Vse leto je ostala podoba stolpa nespremenjena. Društvo so pestile velike finančne težave. Ker niso mogli poravnati starih računov, tudi z deli niso mogli nadaljevati. Položiti je bilo treba pod v nadstropju, dokončati stopniščno ograjo, dvigniti prag pri vhodu, izdelati vrata in stranišče. Kljub temu pa so računali, da bodo lahko vsaj delno otvorili vinarski muzej, in sicer 8.9.1940, ob drugem kongresu zgodovinarjev Slovenije v Ptujju.

Konec leta 1940 so sklenili, da pri posojilnici v Ptujju najamejo kredit v višini 20 000 dinarjev za čimprejšnjo otvoritev muzeja¹³. S kreditom, podporo mestne občine, banske uprave, raznih ustanov in zasebnikov so lahko pomladi 1941 položili pod v dvorani, nabavili vrata, napeljali elektriko in zaključevali z izdelavo ograje. Otvoritev so

¹¹ ZAP, MD, šk. 8, zapisniki sej odbora MDP, 1939.

¹² PMP, Zg.v.n., izjava F.Mesesnela o adaptaciji mestnega stolpa v Ptujju, Ljubljana, 18.10.1939.

¹³ ZAP, MD, šk.8, zapisniki sej odbora MDP, 1940.

napovedovali za 24. ali 25. maj, ko je bilo napovedano zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Mariboru¹⁴.

6. aprila 1941, začetek druge svetovne vojne v Jugoslaviji, so se v hipu prekinila triinpolletna prizadevanja muzejskega društva, in to slaba dva meseca pred velikim dogodkom, otvoritvijo vinarskega muzeja.

Med vojno je stolp dobil novo funkcijo. Razstavna dvorana je bila prezidana. Prostore so uporabljali za pouk glasbe. Med bombardiranjem je bil stolp poškodovan, predvsem streha. Takšen je dočakal osvoboditev. Streho so prekrili, da ni zamakalo, ostalo pa je še čakalo na popravilo in obnovo.

Maja 1945 je bil prvi sestanek bivših članov in odbornikov Muzejskega društva. Razmišljali so o čimprejšnji ureditvi zbirk v Mestnem Ferkovem muzeju. Isto naj bi veljalo za vinarski muzej, ki naj bi bil pomembna kulturna in tujskoprometna institucija. Oktobra 1945 so izvolili novi upravni odbor muzejskega društva. Tajnik društva je ponovno postal Anton Smodič, ki ga je oblast imenovala za upravnika mestnega muzeja. Odbor je obvestil oddelek za kulturo pri ministrstvu za prosveto v Ljubljani, da nameravajo prihodnje leto odpreti vinarski muzej. Seznanil jih je s kratkim historiatom njegovega nastajanja in z ureditvijo vinarskega muzeja, s čimer se je ministrstvo strinjalo.

Istega leta je muzej v Ptuj obiskal C.M.Popov, profesor moskovske univerze za vinarstvo, ki je bil navdušen nad gradivom. Dejal je, da v Rusiji še ni take ustanove in da bo rusko javnost opozoril na njeno pomembnost. V tistem času je bila ta izjava društvu in muzeju samo v prid.

Pričela so se dogovarjanja z lokalnimi oblastmi za obnovo stolpa. V začetku leta 1946 so pošiljali dopise za pomoč na ministrstvo za kmetijstvo, vinarske zadrage v Ptuj, Mariboru, Ormožu, Ljutomeru, Gornji Radgoni in Brežicah. Nihče jim pomoči ni odrekal. Aprila so na rednem občnem zboru muzejskega društva poročali, da se z razumevanjem Mestnega ljudskega odbora v Ptuj stolp obnavlja.¹⁵

Julija 1946 je prišlo do zapleta. Na Mestnem ljudskem odboru se je porodila misel, da bi v stolpu odprli stalno razstavo vin oziroma točilnico. Muzeju in društvu so svetovali, naj si za vinarski muzej najde nove prostore. Mestnemu ljudskemu odboru so odgovorili, da ja Muzejsko društvo v stolp vložilo precejšna sredstva. Od leta 1937 je prejelo od države stalne subvencije za obnovo. V omenjenem času pa sta ministrstvi za prosveto in kmetijstvo vlagali v stolp veliko denarja, prav tako tudi vinarske zadrage in drugi. Opozorili so jih še, da je stolp spomeniško zaščiten. Otvoritev razstave pa je planirana na september ali oktober, v tako kratkem času pa je nemogoče urediti nove prostore.¹⁶ Tako so preprečili, da bi bili ponovno ob otvoritev muzeja.

Jeseni so se dela bližala h koncu. Otvoritev vinarskega muzeja, ki je bil v okviru mestnega muzeja, je bila najavljena za 20. oktober 1946 ob 10. uri. Ker pa je bil ob isti uri v mestu napovedan volilni shod, je bila preložena na 12. uro. Govornik na otvoritvi je bil predsednik muzejskega društva Franc Stiplovšek, ki je podal kratek historiat nastanka in pomen tega edinega vinarskega muzeja v Jugoslaviji in na Balkanu. Zastopnik ministra za kulturo dr. Stane Mikuž pa je muzej odprl.¹⁷

¹⁴ ZAP, MD, šk.8, zapisniki sej odbora MDP, 1941.

¹⁵ ZAP, MD, šk.8, zapisniki sej odbora MDP, 1945/46.

¹⁶ PMP, ZG.v.z., dopis upravnika muzeja A. Smodiča MLO Ptuj zaradi mestnega stolpa, Ptuj, 20.7.1946.

¹⁷ ZAP, MD, šk.8, zapisnik seje odbora MDP, 10.10.1946.

RAZSTAVIŠČE IN ZBIRKE VINARSKEGA MUZEJA

Po uradni ustanovitvi vinarskega muzeja 8. oktobra 1937 je bil novi muzej zamišljen kot vinsko, oziroma vinarsko-gospodarska in tujsko prometna ustanova. Niso pa še določili lokacije, kje ga bodo uredili, ali v mestnem stolpu ali v bivšem dominikanskem samostanu. Odločilo je mnenje arhitekta Saše Deva. Izbrali so stolp ob Dravi. Odločitev so nato utemljevali, da si ne morejo zamisliti idealnejšega prostora za vinarski muzej. Po Evropi je mnogo vinarskih muzejev v Klosterneuburgu, Trieru, Munchnu, Parizu itd., toda povsod so razstavne sobe ločene od kleti. V Ptujju pa imajo vse pod enim ključem.¹⁸

Adaptacijski načrt je predvideval naslednjo ureditev. Klet, s približno kvadraturou 140 m², bo ostala v glavnem neizpremenjena. Glavni vhod bo iz mestnega parka. Sedanji vhod v klet, ki je iz Dravske ulice, bo ostal le za prenos težkih predmetov.

V prvem nadstropju, ki je iz kleti dostopno po stopnišču, bo velika razstavna dvorana s sedmimi okni, katere površina bo merila 180 m². Po lesenih stopnicah se bo prišlo v mansardo, kjer bo približno 64 m² uporabne površine.¹⁹

Kar se tiče zunaje podobe, bo stolp predstavljal zahodni zaključek mestnega parka. Porušili bodo vse odvečne stavbe v okolici, tako bo stal popolnoma osamljen in okoli njega bo speljana pešpot. Dravska ulica bo namenjena samo za vozni promet. Fasado bodo na novo uredili. Do venca pod okni bodo izluščili lepe kvadre, ki so sedaj skriti pod ometom. Okoli stolpa bodo zasadili vinsko trto. Tujcu, ki se bo pripeljal v Ptuj, bo viden že od daleč, kar iz vlaka.²⁰

Kmalu po ustanovitvi je Anton Smodič objavil članek v časniku Jutro. Javnost je obvestil, da v Ptujju pripravljajo vinarski muzej. Predmeti zanj so v veliki meri že zbrani, vendar je še potrebno zbiranje na terenu. Prosil je duhovnike, učitelje, vinogradnike, gospodarstvenike in viničarje, da poklonijo predmete za muzej. Vsi so poklicani, da sodelujejo z nasveti in darujejo predmete. Za orientacijo, kaj naj darujejo, je podal provizorično shemo muzeja, sestavljenega iz desetih zbirk.

1/ Splošni oddelek: zemljevidi vinogradov, vinske karte, katalogi, slike vinogradov, tabele in statistike o našem vinogradništvu, geološki ustroj, lastniki vinogradov, vinogradniške kronike, rokopisi, leposlovna in strokovna literatura, vinski zakoni in odloki, zemljiške knjige itd.

2/ Pokrajina in življenjske prilike: pokrajinske slike in fotografije vinogradov, vinskih pokrajin, notranjost in zunanost stanovanjskih hiš, gospodarskih poslopij, preš, kleti, narodne noše, običaji, viničarji itd.

3/ Vinogradništvo: trte, pratrte, cepljenje, različna orodja, stari stroji, naprave itd.

4/ Zatiranje škodljivcev in bolezni: oskrbovanje vinograda, škropljenje, obrambna sredstva proti toči, klopotci itd.

5/ Sodarstvo: orodja, sodarski izdelki, cehovske skrinje, zastave, razni načini konserviranja vina.

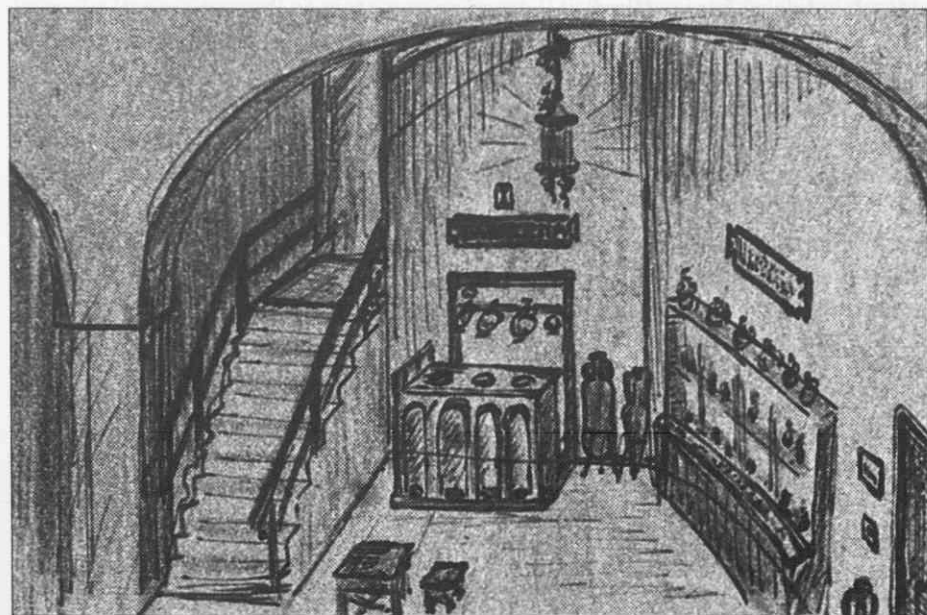
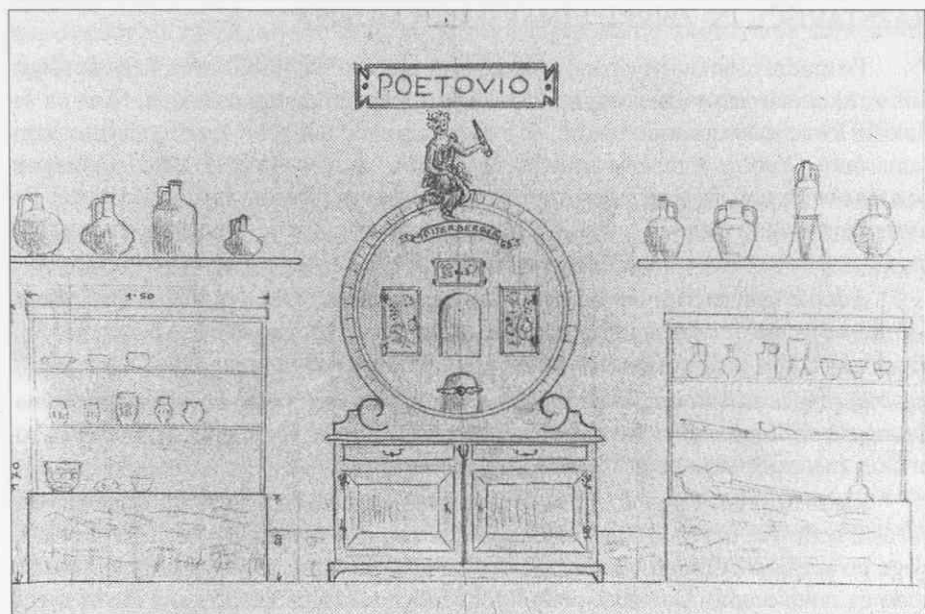
6/ Kletarstvo: stiskalnica, stiskanje grozdja, popolna ureditev vinske kleti.

7/ Vinska trgovina: zemljevidi vinskih trgovskih poti, statistika prodaje, vinske tehtnice, mitnina, carina, vinski trg, razstave itd.

¹⁸ PMP, Zg.v.z., O potrebah in ustroju vinarskega muzeja, tipkopis, Ptuj, 1937.

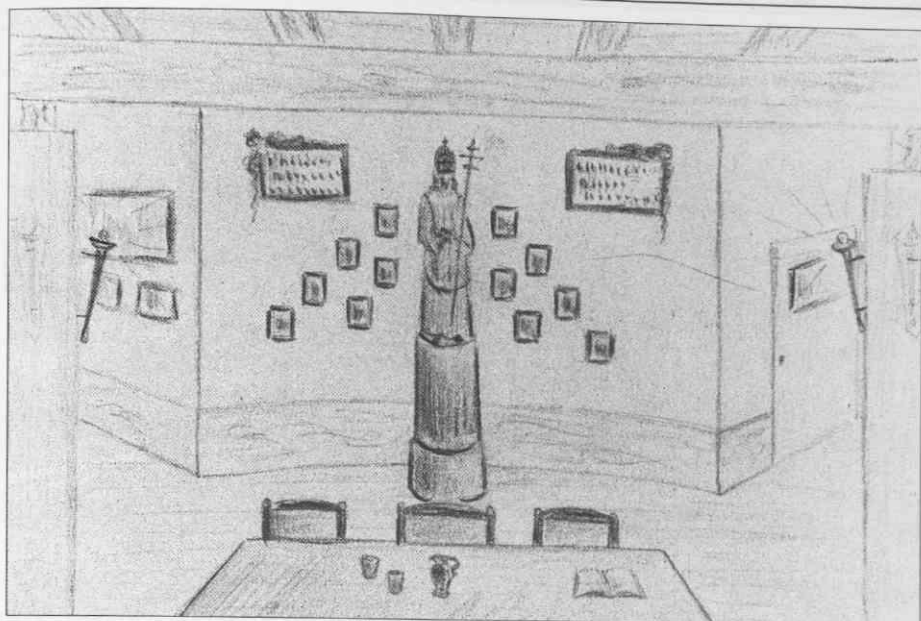
¹⁹ Prav tam

²⁰ Prav tam

Rimski oddelek v kleti stolpa. Osnutek postavitve je verjetno zrisal A. Smodič med leti 1939 in 1941 ♦ The Roman section in the tower's cellar. The design of the display was probably made by A. Smodič between 1939 and 1941. ♦ La section romane, dans les caves de la tour. Le concepte de la disposition a été probablement dessinée par A. Smodič entre les années 1939 et 1941.

Postavitev v prvem nadstropju. Osnutek je verjetno zrisal A. Smodič med leti 1939 in 1941. ♦ The display in the first floor. Design probably made by A. Smodič between 1939 and 1941. ♦ La mise en place au premier étage. Le concepte de la disposition a été probablement dessinée par A. Smodič entre les années 1939 et 1941.

8/ Točenje: slike gostiln, gostilničarski predpisi, davščine itd.

9/ Vino v kulturni zgodovini: verstvo, kipi svetnikov, pesmi, grbi, krajevna imena, vinske etikete, pivsko posodje itd.

10/ Stranski proizvodi: šumeče vino, kis, vinski kamen itd.²¹

Konec leta 1939 je stolp v glavnem dobil podobo po adaptacijskih načrtih. Postavili so novo ostrešje. Uredili so klet. Dela so potekala v razstavni dvorani v prvem nadstropju. Zid nad okni v nadstropju so dvignili za približno en meter. Napravljen je bil nov vhod s stebroma in nadstrešnico. Nad njo je vzidan stari mestni grb z letnico 1551, ki je bil nekoč nad ogrskimi vrati. V podstavek so vzdicali rimski kamen z napisom M. MAI, ki so ga našli pri rušenju stare hiše ob stolpu. Zraven je vzidan gotski napisni trak z vsebino SCH 1527. Ta je nekoč krasil okno na stari hiši, ki je stala na mestu sedanjega magistrata²². Podstavek stolpa je zgoraj zaključen s polkrožnim zidcem, nad katerim je gladek zid vse do venca. Stene so ometane in v južno steno so vzdicali topovske krogle. Okna so dobila kamnite okvirje in nove mreže²³.

Leti 1939 in 1940 sta bili vso v znamenju prenove stolpa in reševanja finančnih težav. Istočasno pa je bil narejen seznam vseh predmetov, ki so jih iz obstoječih zbirk mestnega muzeja izločili za vinarski muzej. 10 in 11. marca 1940 sta bili v prostorih muzeja dve razstavi. Vinarska zadruga je priredila vinsko razstavo. Muzejsko društvo

²¹ Vinski muzej urejajo, Anton Smodič, Jutro, št. 242, 16.10.1937, str. 3 - 4.

²² ZAP, MD, šk.8, zapisnik občnega zbora MDP, 20.5.1940.

²³ PMP, Zg v z., izjava F. Mesesnela o adaptaciji mestnega stolpa v Ptuju, Ljubljana, 18.10.1939.

Mestni obrambni stolp ob Dravi, prva polovica šestdesetih let. (fotograf neznan) ♦ The town's defensive tower on the Drava, first half of the sixties. (photographer unknown) ♦ La tour de défense de la ville au bord de la Drava dans la première moitié des années soixante. (photographe inconnu)

pa je razstavilo gradivo za vinarski muzej. Med publiko je slednja vzbudila veliko zanimanje in požela velik uspeh²⁴.

Ker je bilo gradivo v glavnem že zbrano, so predvidevali, da bodo muzej lahko vsaj delno otvorili septembra 1940. Vendar nedokončana gradbena dela tega niso dovolila.

Spomladi 1941 pa so bili z njimi tako daleč, da bi lahko pričeli s postavljanjem zbirke. Klet, katere nivo je nekoliko nižji od pritličja, je bila dokončana. Dela v nadstopju so bila tik pred koncem. Ureditev mansarde pa je bila predvidena za naslednja leta.

Gradivo za razstavo je bilo že pripravljeno. Gospa Osterberger je poklonila zbirko pokojnega moža. V kleti bi bil oddelek rimskega vinarstva, ki bi se kasneje razširil v natančen posnetek rimske taberne z vsemi potrebščinami, točilno mizo, posodo, vrči, amforami itd. Obiskovalec bi dobil verno sliko rimskih gostinskih obratov, kleti in vinogradništva. Dalje so predvideli vinogradniško in kletarsko orodje, sode, stiskalnice in sicer vse v kronološkem zaporedju. Za razsvetljavo naj bi uporabili starinske svetilke.

Postavitev v veliki razstavni dvorani bi bila le začasna. Obsegala bi oddelke, za katere je bilo gradivo že zbrano. To so bili splošni oddelek vinogradništva, srednjeveška keramika, majolike in porcelan, kmetijska keramika, steklo, ptujski sodarski ceh, tujski promet v ptujski vinorodni okolici in cerkvena umetnost²⁵. Kot nam je znano, je otvoritev preprečila druga svetovna vojna.

Mestni muzej kot društvena ustanova ni imel redno zaposlenih uslužbencev.

²⁴ ZAP, MD, šk.8, zapisnik občnega zbora MDP, 20.5.1940.

²⁵ ZAP, MD, šk.8, zapisnik občnega zbora MD, 21.3.1941.

Praktično je bilo nemogoče, da bi Anton Smodič ob svojem rednem delu učitelja sam uredil vinarski muzej. Poleg tega je še inventariziral muzejske zbirke in bil tajnik društva. Zato je prosil društvo, da vložijo na ustrezno ministrstvo vlogo za odobritev izrednega dopusta²⁶. Ministrstvo za prosveto mu je odobrilo enoletni dopust od oktobra 1940 dalje. Dodeljen je bil na delo v mestni muzej z nalogo urediti vinarski muzej²⁷. Danes bi lahko rekli, da je bil prvi redno zaposleni delavec v muzeju za določen čas.

Po vojni so pričeli stolpu vračati podobo, ki jo je imel pred njo. Muzejsko društvo je že oktobra 1945 seznanilo ministrstvo za prosveto z ureditvijo vinarskega muzeja, ki je bila v bistvu enaka shemi iz leta 1937. Muzej naj bi imel sledeče oddelke:

- 1/ Splošni oddelek
- 2/ Pokrajina, življenje vinogradnilov in viničarjev
- 3/ Vinogradništvo
- 4/ Zatiranje škodljivcev in bolezni
- 5/ Sodarstvo in cehovstvo
- 6/ Vinska trgovina
- 7/ Točenje vina
- 8/ Vino v kulturni zgodovini (Pri tem so imeli v mislih rimsko in starokrščansko dobo, srednjeveške obrtne izdelke itd.)
- 9/ Stranski proizvodi²⁸

Na dan otvoritve 20. oktobra 1946 sta bila v kletnem prostoru stolpa na ogled rimski in kletarski oddelek. V rimskem oddelku so dali napraviti kopijo rimske točilnice po vzorcu z rimskega reliefa. Razstavili so amfore in ostanke rimskega lesenega soda, žrtvenik vinskega boga in boginje Libera in Libere ter razne odlitke reliefov, na katerih je predstavljena vinska trta. S slikami so prikazali rimsko vinarstvo, kletarstvo in vinsko trgovino. V vitrini so bile čaše, vrči, steklene posode itd. V kletarskem oddelku so namestili stiskalnice, rezljane sode in razno kletarsko orodje.

V dorani v prvem nadstropju je bil prikazan ptujski sodarski ceh, njihova zastava in skrinja, listine, pravilniki, cehovski znaki itd. Predstavljeni so bili zemljevidi z vinogradi, zbirka vinskih etiket, ptujski lectarski ceh, zbirka majolik, stekla, cinaste posode, kipi in slike svetega Urbana, kmetska keramika in etnografski predmeti, ki so v zvezi z vinarstvom²⁹.

Z dekretom ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije je bil Anton Smodič 30.6.1948 razrešen upravniskih poslov v muzeju in imenovan za kustosa vinarskega muzeja z nalogo, da opravlja še delo v etnografskem oddelku Mestnega Ferkovega muzeja.

V naslednjih letih so nameravali dokončno urediti razstavišče, dopolniti zbirke in jih urediti. Toda vinarski muzej nikakor ni mogel zaživeti. V drugi polovici petdesetih in začetku šestdesetih let je bil celo zaprt. Za dve uri na dan so ga ponovno odprli leta 1964. Stolp so nato prizadele poplave in voda je zalila kletne prostore. Zaradi vlage v pritličju, propadanja predmetov, nepregledno in nesistematično razstavljenega gradiva ter popolnega nezanimanja obiskovalcev so ga leta 1967 ukinili.

²⁶ ZAP, MD, šk. 8, seja odbora MDP, 9.10.1940.

²⁷ ZAP, MD, šk.8, zapisnik občnega zbora MDP, 21.3.1941.

²⁹ PMP, Zg.v.z., mesečno poročilo ministrstvu za prosveto in kmetijstvo o delih na vinarskem muzeju, Ptuj, september, oktober 1946.

Stolp so 1967 preuredili v občasno razstavišče. Ohranil je svojo pododo, tako zunanjo in notranjo s kletno in gornjo etažo. Menjala so se samo imena. Najprej je bil to Razstavni paviljon Dušana Kvedra, nato Razstavišče ob Dravi, danes je Galerija Franceta Miheliča z občasnim razstaviščem.

BESEDA O AVTORJU

Andrej Brence, etnolog in zgodovinar, je zaposlen v Pokrajinskem muzeju v Ptujju. Ukvarja se z deli etnologa v pokrajinskem muzeju.

ABOUT THE AUTHOR

Andrej Brence is an ethnologist and historian, employed at the Provincial Museum of Ptuj. He is responsible for the ethnological tasks in the Provincial Museum.

SUMMARY

THE MUSEUM OF VITICULTURE IN PTUJ FROM ITS FOUNDATION IN 1937 TO ITS OPENING IN 1946

Ptuj and its hilly rim with Haloze and Slovenske gorice have a more than two-thousand-year-old tradition of growing vines, making wine from grapes and wineries. This tradition accounts for the wealth of material and other evidence on wine-growing from the ancient past until the present. In 1893 a Museum Society was founded in Ptuj and as early as 1894 it was made responsible for the local municipal museum. The abundance of material made the society's members consider the foundation of a special Museum of Viticulture already before the First World War. In the 1930s the initiative to found a museum was adopted by Anton Smodič, the society's then secretary, who became the first curator of the Museum of Viticulture in 1948. On October 8, 1937 the Museum of Viticulture was officially founded, but yet without collections and exhibition spaces. The town's old defence tower on the Drava, dating from the 16th century, was meant to house the exhibitions and its renovation was started. Due to a constant lack of resources renovation works were finished only in early 1941. By this time the material for the exhibition had been prepared too. The Second World War however prevented the opening of the museum, planned for May 1941. After the war, the Museum Society renewed its efforts in favour of the Museum of Viticulture. It was officially opened on October 20, 1946. The collections were arranged in two floors: the cellar exhibited the Roman and Winery Collections and the ground-floor's large exhibition hall housed the Collections of the Guilds of Coopers and Pastry Makers in Ptuj, maps of the vineyards, wine bottle labels, drinking vessels, and sculptures and paintings of St Urban.

Unfortunately, the Museum failed to live up to its promises and develop. It was even closed down for several years. In 1960s the tower was flooded by the Drava. In 1967 the museum was abolished and a temporary exhibition space was arranged in the tower.

RÉSUMÉ

LE MUSÉE VINICOLE DE PTUJ DE SA FONDATION EN 1937 JUSQU'À SON OUVERTURE EN 1946

La ville de Ptuj et son voisinage couvert de collines, les Haloze et les Slovenske gorice, se targuent d'une tradition de plus de deux mille ans de transformation des raisins en vin et de stockage des vins dans les caves. D'où un nombre important de documents matériels et autres témoignages sur la viticulture depuis le passé lointain jusqu'au aujourd'hui. En 1893, une Association de musée fut créée, et déjà en 1894, elle commença à gérer le musée local de la ville. Ayant du matériel en abondance, les membres de l'Association commencèrent à réfléchir, dès avant la première guerre mondiale, à la création d'un musée vinicole à part. Dans les années trente, cette initiative fut reprise par Anton Smodiè, secrétaire de l'Association à l'époque. En 1948, il devint le premier conservateur du Musée vinicole, qui avait été formellement créé le 8 octobre 1937 bien que ne possédant ni collections ni locaux. En vue des locaux d'exposition, on commença à reconstruire la vieille tour de défense de Ptuj, située au bord de la rivière Drava et datant du XVIe siècle. Faute d'argent, la reconstruction fut très souvent interrompue. Néanmoins, les travaux étaient presque terminés au début de l'année 1941. Même le matériel pour l'exposition était prêt. Mais la seconde guerre mondiale empêcha l'ouverture du Musée qui avait été prévue pour le mois de mai 1941. Après la fin de la guerre, l'Association de musée reprit ses efforts pour établir le musée vinicole. L'ouverture solennelle eut lieu le 20 octobre 1946. Les collections étaient exposées sur deux étages. Au sous-sol il y avait le département romain et le département consacré aux activités de cave. A l'étage, dans la grande salle d'exposition, il y avait la présentation des hanches des tonneliers et des fabricants de pains d'épice, les plans des vignobles, les étiquettes de vins, les vaisselles à boire et les statues et tableaux de Saint Urbain.

Or, le musée n'eut jamais la chance de se développer et de s'épanouir comme il fallait. Il fut même fermé pendant plusieurs années. En plus, la tour fut, dans les années soixante, inondée par la Drava. Le Musée vinicole ayant été supprimé en 1967, la tour fut transformée en salle d'exposition temporaire.